

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

УДК 330.313:631.11

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМБІНУВАННЯ РЕСУРСІВ У РОЗВИТКУ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

С. В. Руденко, асистент кафедри обліку та аудиту Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка

У статті набуло подальшого розвитку дослідження сутності та ролі ресурсів у виробничій діяльності аграрних підприємств. Розкрито вплив ресурсів та їх структурних співвідношень на відкриття додаткових можливостей у підвищенні економічних результатів господарської діяльності аграрних підприємств. Визначено критерії, за яким можна класифікувати аграрні підприємства з різним ресурсним забезпеченням їх діяльності. Встановлено відмінність між ресурсним забезпеченням та ресурсним потенціалом аграрних підприємств. Обґрунтовано, що ресурсний та виробничий потенціал не є об'єктами процесу відтворення, на відміну від їх структурних елементів.

Ключові слова: ресурси, ресурсне забезпечення, комбінування ресурсів, ресурсний потенціал, виробничий потенціал.

Постановка проблеми. Здійснення економічної діяльності суб'єктами аграрного виробництва, забезпечення досягнення її ефективності неможливе без залучення та використання певних ресурсів. Максимальної ефективності основної діяльності підприємство досягає при оптимальній комбінації обмежених ресурсів, що приймають участь у виробництві. Варто відзначити, що комбінування ресурсів у процесі виробництва впливає не тільки на реалізацію існуючих можливостей, що є характеристикою реалізації виробничого потенціалу, а й на відкриття додаткових можливостей, що дає змогу говорити про його розвиток.

В свою чергу, саме розвиток виробничого потенціалу аграрних підприємств є основою їх економічного зростання, адже створення умов для реалізації тих чи інших можливостей підвищення економічної ефективності за рахунок змін в обсягах виробництва, якості продукції, товарній номенклатурі випуску, поглибленні переробки сільськогосподарської сировини в підприємстві, вирішенні проблеми зберігання є викликом для структурних змін в забезпеченні ресурсами всіх процесів виробництва на підприємстві.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, складу та структури його елементів та компонент, місця та ролі ресурсів, як базового елементу виробничого потенціалу, займалися В.Г. Андрійчук, О.О. Атременко, О.М. Вишневська, О.І. Гуторов, С.О. Іщук, О.В. Киричок, Г.М. Підлісецький, С.І. Плотницька, С.І. Терещенко, О.В. Ульяновченко та інші науковці.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У роботах згаданих вчених

закладено теоретико-методологічні основи окреслених питань, втім, фактично не сформовано однозначного підходу до структури виробничого потенціалу, її раціоналізації в аспекті поєднання ресурсів, що не дає змогу в повній мірі вирішувати питання розвитку і реалізації виробничого потенціалу аграрних підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є ідентифікація структурних особливостей комбінування ресурсів у процесі формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, оптимізації та раціоналізації їх поєднання.

Виклад основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день перед аграрним сектором економіки держави, в першу чергу, стоїть завдання подолання збитковості аграрного виробництва, адже, збиткова діяльність аграрних підприємств стала перманентним явищем, яке можна спостерігати набагато частіше, ніж отримання стабільних прибутків від здійснення поточної виробничої діяльності та досягнення фінансової стійкості суб'єктів аграрної сфери. Вагомою причиною цього є скорочення ресурсного забезпечення аграрного виробництва. Саме тому, пошук напрямів покращення економічної ситуації в аграрному секторі економіки необхідно виконувати спираючись на створення умов для оптимального забезпечення ресурсами виробничого процесу аграрних підприємств, як головної передумови здійснення успішної виробничої, а також комерційної діяльності підприємств галузі. Вважаємо, що розпочинати ці процеси необхідно саме в підприємствах, що спеціалізуються на галузі рослинництва, це викликано тим, що підприємства даного галузевого напрямку, в порівнянні з іншими, мають більше передумов для сталого розвитку та ефективного функціонування (табл. 1).

Ефективність виробництва в аграрних підприємствах України в 2000-2014 рр.*

Показник	Значення показників по рокам							Відхилення 2014 (+,-) від	
	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2000 р.	2010 р.
	Прибуток, збиток (-) від реалізації с.-г. продукції, млн. грн	-121,4	1253,2	12750,5	19926,0	20199,4	11804,3	33283,7	33405,1
в тому числі продукції рослинництва	1834,5	900,2	11375,9	17322,7	17029,8	8977,8	29527,5	27693	18151,6
Рівень рентабельності виробництва с.-г. продукції, %	-1,0	6,8	21,1	27,0	20,5	11,2	25,8	26,8	4,7
в тому числі продукції рослинництва	30,8	7,9	26,7	32,3	22,3	11,1	29,2	-1,6	2,5
- зернові та зернобобові культури	64,8	3,1	13,9	26,7	15,2	1,5	25,8	-39	11,9
- насіння соняшнику	52,2	24,3	64,7	57,0	45,8	28,5	26,3	-25,9	-38,4
- цукрові буряки (фабричні)	6,1	4,8	16,7	36,5	15,7	2,7	17,9	11,8	1,2

* за даними Державної служби статистики України

Ідентифікація структурних особливостей комбінування ресурсів є основою подальшої оцінки та визначення напрямів розвитку процесів формування виробничого потенціалу аграрних підприємств, оптимізації та раціоналізації їх поєднання. Для розкриття глибинного змісту, внутрішніх взаємозв'язків виробничого потенціалу доцільним є надання характеристики його структурних елементів. Безперечно, базовими елементами виробничого потенціалу аграрних підприємств є ресурси, які необхідні для виробничої діяльності у галузі. Важливим у характеристиці ресурсів є визначення взаємозв'язків між ними, а також причинно-наслідкових зв'язків їх структурних елементів в контексті системних ознак виробничого потенціалу, як складної та багатогранної категорії, яка характеризує здатність суб'єкта до економічного зростання.

В рамках визначеного напрямку дослідження, цікавим є визначення ресурсів у Економічній енциклопедії під редакцією С.В. Мочерного, де визначено: ресурси (фр. *ressource* – допоміжний засіб) – це основні елементи виробничого потенціалу, які має в розпорядженні система і які використовуються для досягнення поставлених цілей економічного розвитку [1, с. 206].

Традиційно, в якості ресурсів розглядалися три фактори виробництва – праця, земля, капітал. Розглядаючи сільськогосподарське виробництво К. Маркс відзначав, що земля – з однієї сторони, а праця – з іншої сторони, два елементи реального процесу праці, які в цій уречевленій формі є загальними для усіх способів виробництва, є уречевленими елементами будь-якого процесу виробництва [2, с. 382]. Звертає на себе увагу ще одна позиція класика економічної науки в контексті ролі і структури ресурсів у процесі виробництва та їх співвідношення з виробничим потенціалом, а саме К.Маркс писав: «Даже при данной величине функционирующего капитала захваченные капиталом рабочая сила, наука и земля... образуют его эластичные потенции, которые в известных границах расширяют его арену действия независимо от его собственной величины» [3, с. 623].

Варто зазначити, що сучасні дослідники

розглядають, зазвичай, більший набір компонент ресурсного забезпечення та ресурсного потенціалу, виділяючи основні та оборотні кошти, інформацію, фінанси тощо. Зокрема, О.В. Ульяновко обґрунтовує, що ресурси аграрної сфери залежно від їх походження доцільно розподілити на дві групи: первинні ресурси – ті, що створені природою незалежно від волі та бажання людини, але використовуються в суспільному виробництві та вторинні – це продукти процесу виробництва, які прямо чи опосередковано використовуються у виробництві матеріальних благ. До першої групи автором віднесено земельні та трудові ресурси, до другої – основні й оборотні матеріальні засоби, фінансові й інформаційні ресурси [4, с. 13]. Втім, інформаційні ресурси приймають участь у процесі виробництва продукції опосередковано через технологічні та управлінські рішення, які приймаються адміністративно-управлінським персоналом в процесі здійснення ним процесу праці, а основні та оборотні кошти є складовими капіталу підприємства. Таким чином, сучасні концептуальні підходи лише розширюють та поглиблюють, проте не заперечують наукових уявлень класиків економічної теорії щодо складу ресурсів аграрного підприємства.

В контексті мети даного дослідження важливим є висновки Л.В Соколової про те, що використання в процесі планування та відтворення таких системних особливостей потенціалу як взаємозамінність його окремих елементів і збалансоване оптимальне співвідношення між ними відкриває можливості створення господарської системи, що відрізняється максимальною продуктивністю [5, с. 17]. При цьому саме врахування субституції ресурсів є найбільш складним завданням оцінки ресурсного забезпечення та ресурсного потенціалу в аграрній сфері.

Аналізуючи склад визначених ресурсів аграрних підприємств, варто відмітити, що земельні ресурси (сільськогосподарські угіддя) та трудові ресурси аграрних підприємств можуть бути якісно поліпшені без залучення їх ззовні. В той час, як основні та оборотні фонди мають фіксовані в статистиці вхідні параметри, які можливо лише максимально реалізувати.

Виходячи з цілей дослідження, що виконується, спробуємо з'ясувати критерії, за яким можна класифікувати аграрні підприємства з різним ресурсним забезпеченням їх діяльності.

З викладеного вище, доцільним є розгляд факторів, що впливають на ресурсне забезпечення аграрного виробництва, формування і реалізацію виробничого потенціалу в розрізі таких ресурсів, як наявність земельних ресурсів, персоналу, активної частини основних засобів, коштів для фінансування оборотних засобів.

Беручи до уваги характер участі у виробництві виділених видів ресурсів, їх дію у формуванні та функціонуванні ресурсного потенціалу аграрного виробництва можна виділити наступний склад критеріїв ресурсного забезпечення аграрного виробництва: 1. Забезпеченість земельними ресурсами. 2. Забезпеченість підприємства кваліфікованим персоналом. 3. Забезпеченість виробничого процесу технічними засобами виконання технологічних процесів. 4. Забезпеченість коштами для фінансування матеріальних та нематеріальних витрат при реалізації процесу виробництва продукції.

Відповідність ситуації, що склалася в підприємствах, першим трьома критеріями характеризує здатність підприємства ефективно, при оптимумі витрат, виробляти максимальний обсяг конкурентоспроможної аграрної продукції. В той же час, відповідність третьому критерію дозволяє забезпечувати ефективність всієї виробничо-господарської діяльності, адже саме наявність технічних засобів дозволяє реалізовувати технології виробництва, що є основою отримання результатів виробничої діяльності. В свою чергу, четвертий критерій складає основу для дотримання всіх перелічених ознак, адже саме його дотримання забезпечує повноту переходу авансованого капіталу в товарну форму з метою подальшого повернення в грошову, що відповідає сутності виробничої стадії відтворювального процесу.

Висновки: Таким чином, виробничі ресурси аграрного виробництва – це складна, інтегрована система, яка пов'язує різні за своїми характеристиками групи ресурсів матеріального та нематеріального характеру, які при використанні в своїй органічній єдності дозволяють отримувати

результати шляхом створення аграрної продукції. При цьому економічні результати використання ресурсів формуються лише за певних умов, які, в свою чергу, можуть бути керованими, некерованими та частково керованими з боку підприємства. Таким чином, відмінність між ресурсним забезпеченням та ресурсним потенціалом полягає в урахуванні вказаних умов та можливостей їх використання або управління ними. Тобто, якщо ресурсне забезпечення виробництва являє собою інтегровану систему наявних ресурсів, то ресурсний потенціал є впорядкованою сукупністю (або системою) можливостей використання та комбінування ресурсів з метою отримання економічних результатів в контексті імперативів внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства. Органічний розвиток інструментів та засобів урахування вказаних імперативів, інтеграція в системи управління розвитком потенціалу функціональних компонент або функціональних потенціалів забезпечує трансформацію ресурсного потенціалу в потенціал виробничий і далі в економічний.

Варто також узагальнити, що кожна компонента та елемент ресурсного потенціалу в динаміці може розглядатися як об'єкт відтворювального процесу. При цьому слід зазначити, що саме елементи потенціалу, а не сам потенціал є об'єктом відтворення, адже потенціал – це сукупність можливостей, а можливість відкривається перед підприємством за тих чи інших умов, переважно, незалежних від активності суб'єкта. Втім, підприємство може володіти або не володіти засобами реалізації можливостей, які відкриваються, що і забезпечується наявністю ресурсів та інструментарію їх поєднання у виробничому процесі, якщо мова йде про потенціал виробничий, або у виробничо-комерційному процесі, якщо мова йде про потенціал економічний.

Перспективним напрямом подальших досліджень є встановлення вартісних критеріїв рівня ресурсного забезпечення аграрних підприємств та обґрунтування кореляції стадії розвитку ресурсного потенціалу аграрного підприємства з типом технологій в аграрному виробництві, як основної компоненти переходу ресурсного потенціалу у виробничий.

Список використаної літератури:

1. Економічна енциклопедія: У 3-х т. / Відп. ред. С.В. Мочерний – К.: Академія, 2002. – Т. 3. – 952 с.
2. Маркс К. Капітал. Т.3 // Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения. – Изд-е второе. – М.: Госуд. изд-во политической литературы, 1961. – Т.25, ч. 2. – С. 551.
3. Маркс К. Капітал. Т.1 // Маркс К., Енгельс Ф. Сочинения. – Изд-е второе. – М.: Госуд. изд-во политической литературы, 1960. – Т.23. – С. 907.
4. Ульяновченко О.В. Управління ресурсним потенціалом в аграрному секторі: автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.00.03 / О.В. Ульяновченко; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. Економіки» УААН. – К., 2008. – 38 с.
5. Соколова Л.В. Організаційно-економічне забезпечення адаптації підприємств до невизначеності бізнес-середовища: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.06.01 / Л.В. Соколова; НАН України. Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2006. – 32 с.

СТРУКТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ КОМБИНИРОВАНИЕ РЕСУРСОВ В РАЗВИТИИ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА АГРАРНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

Руденко С. В.

В статье получило дальнейшее развитие исследование сущности и роли ресурсов в производственной деятельности аграрных предприятий. Раскрыто влияние ресурсов и их структурных соотношений на открытие дополнительных возможностей в повышении экономических результатов хозяйственной деятельности аграрных предприятий. Определены критерии, по которым можно классифицировать аграрные предприятия с различным ресурсным обеспечением их деятельности. Установлено различие между ресурсным обеспечением и ресурсным потенциалом аграрных предприятий. Обосновано, что ресурсный и производственный потенциал не являются объектами процесса воспроизводства, в отличие от их структурных элементов.

Ключевые слова: ресурсы, ресурсное обеспечение, комбинирование ресурсов, ресурсный потенциал, производственный потенциал.

STRUCTURAL FEATURES OF ASSETS COMBINATION IN THE DEVELOPMENT OF PRODUCTIVE POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Rudenko S.V.

The article evolves the study of the nature and role of assets in the production activities of agricultural enterprises. The effect of assets and their structural ratio on creating additional opportunities in augmentation of economic activity results of agricultural enterprises has been revealed. The classification criteria of farms with different assets support of their activities have been determined. The distinction between assets support and assets potential of agricultural enterprises has been defined. The assets and production potential has been proved not to be the objects of reproduction process, unlike their structural elements.

Keywords: assets, assets support, assets combination, assets potential, production potential.

Дата надходження до редакції: 25.03.2016

Рецензент: д.е.н., професор Красноурецкий О.О.

УДК 338.2:334.012(477)

ПЕРЕВАГИ АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ СПОЖИВЧОЮ КООПЕРАЦІЄЮ УКРАЇНИ

Н. М. Попадинець, к.е.н., ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України»

У статті проаналізовано переваги антикризового управління споживчою кооперацією України. Визначено причини виникнення кризових явищ у діяльності підприємств споживчої кооперації та використанні їх потенціалу. Встановлено, що підприємства споживчої кооперації (заготівельні, переробні, торговельні) у своїй діяльності суттєво залежать від стану сировинної зони, тому нагальною потребою для їх функціонування є внутрішні інтеграційні процеси. Виокремлено основні види локальних криз у діяльності підприємств. Запропоновано стратегічні цілі формування інтегрованих систем споживчої кооперації України.

Ключові слова: антикризове управління, підприємства, споживча кооперація, управління, цілі.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку ринкових відносин в Україні особливо гостро постає проблема використання можливостей і переваг споживчих кооперацій. Вирішення такої проблеми можливе завдяки використанню ресурсного потенціалу підприємств споживчої кооперації і створення на їх основі та за їх участю локальних інтегрованих систем. Це дозволило б виявити кризові явища в діяльності підприємств споживчої кооперації, акумулювати сировинні ресурси таких підприємств і на інноваційній основі організувати виробництво конкурентоспроможної продукції для реалізації на внутрішньому ринку. Для цього необхідно визначити та застосувати переваги антикризового управління, що і визначає актуальність роботи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Основам формування механізму антикризового управління присвячено низку праць вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема: С. Беляєва, В. Єв-

тушенка, Р. Келлера, О. Копилюк, Ю. Мельник, Н. Міценко, А. Пушкара, Л. Ситника, З. Холода, А. Штангрета та ін. Водночас слід зазначити, що малодослідженим залишається антикризове управління споживчою кооперацією України.

Метою статті є визначення переваг антикризового управління споживчою кооперацією України та виокремлення стратегічних цілей формування інтегрованих систем споживчої кооперації.

Виклад основного матеріалу. Динамічний розвиток різноманітних світових кризових явищ і поглиблення нестабільності в умовах соціально-економічної невизначеності доводять необхідність створення нової концепції антикризового управління, тож першочерговим завданням є визначення його сутності та видів.

Так, А. Штангрет і О. Копилюк [1] розглядають антикризове управління як систему управління, яка спрямована на завчасне виявлення мож-